

ลักษณะทางเศรษฐกิจของผู้ประกอบการบุกรุกในอุดมคติ

เนื่องจากปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุอันหนึ่งที่มีผลต่อขนาดของครอบครัว โดยทั่วไป ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำมักจะต้องการมีบุตรหลายคน ยิ่งครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง ความต้องการจำนวนบุตรยิ่งลดลง แต่อย่างไรก็ตาม ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูงในระดับหนึ่งอาจจะต้องการมีบุตรหลายคน ทั้งนี้เนื่องจากการมีบุตรหลายคน ไม่เป็นการกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจของครอบครัว ดังนั้น ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวน่าจะมีความสัมพันธ์กับการกำหนดจำนวนบุตรในอุดมคติ ซึ่งในบทนี้จะได้พิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางเศรษฐกิจ เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อการกำหนดจำนวนบุตรในอุดมคติ สำหรับดัชนีที่จะใช้วัดฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ในข้อมูลนี้ได้พยายามหลีกเลี่ยงคำถามเกี่ยวกับรายได้ของครอบครัวโดยตรง และใช้ตัวระดับเศรษฐกิจทางอ้อม ได้แก่ความมั่งคั่งของครัวเรือน ซึ่งหมายถึงฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ขนาดของที่ดินที่ใช้ในการประกอบอาชีพ และอาชีพของหัวหน้าครัวเรือน

๑. ความมั่งคั่งของครัวเรือน

การที่จะวัดระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว จากรายได้ของแต่ละครัวเรือนโดยตรงเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก และมักจะได้รับคำตอบที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง ยิ่งบุคคลที่ไม่เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการสำรวจ จะพยายามหลีกเลี่ยงการตอบคำถามในเรื่องนี้ ดังนั้น วิธีที่ดีที่สุดจึงใช้วัดทางอ้อมโดยใช้เกณฑ์ความรู้สึกรู้สึกของผู้สัมภาษณ์ วัดฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ขนาดของบ้านที่อยู่อาศัย จำนวนที่ดินที่ใช้ในการเกษตรกรรม จำนวนเนื้อที่ถือครองของทั้งครอบครัวเกษตรและมีใช้ครอบครัวเกษตร

ก. ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน^{*} ในครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำมักจะมีบุตรมากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูง ในบทความวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้กล่าวถึงผลการวิจัยของต่างประเทศที่ยืนยันว่า ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า มีความต้องการบุตรในอุดมคติน้อยกว่า โดยที่การ ศึกษาส่วนใหญ่ในต่างประเทศใช้รายได้เป็นเครื่องวัด แต่ในประเทศไทยดังที่ได้ อธิบายแล้วว่า การเก็บข้อมูลเพื่อวัดฐานะทางเศรษฐกิจโดยใช้ดัชนีเรื่องรายได้กระทำโดย ตรงมิได้ การศึกษาตามโครงการนี้จึงใช้เกณฑ์ความรู้สึกรักของนักสัมภาษณ์เป็นดัชนีใช้วัดแทน ปรากฏในตารางที่ ๑๕ ว่าโดยทั่วไปแล้วจำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีที่อาศัยอยู่ในครัว เรือนที่มีฐานะยากจน และครัวเรือนที่มีฐานะปานกลางถึงค่อนข้างดีไม่มีความแตกต่างกัน ชัดเจน กล่าวคือ สตรีที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีฐานะยากจนในสายค่านักสัมภาษณ์มีความ ต้องการบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ย ๔.๐ คน ส่วนคนที่ฐานะปานกลางถึงค่อนข้างดีมีความ ต้องการบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ย ๔.๑ เมื่อแยกพิจารณาตามกลุ่มอายุ ก็ปรากฏเป็นแบบแผน เดียวกันนี้ นอกจากสตรีในกลุ่มอายุ ๔๐-๔๔ ปีที่พบว่า จำนวนบุตรในอุดมคติของสตรีที่มีฐานะ เศรษฐกิจต่ำมีน้อยกว่า ฉะนั้นการสรุปผลโดยใช้ดัชนีนี้จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ทั้งนี้ อาจจะเนื่องมาจากว่ามีความบกพร่องในค่านักสัมภาษณ์หรืออาจจะ เนื่องมาจากว่าโดยแท้จริงแล้วสตรีที่อยู่ในครัวเรือนที่มีฐานะ เศรษฐกิจต่ำ ต้องการ บุตรใน อุดมคติเท่าหรือคล้ายกับสตรีที่มีฐานะ เศรษฐกิจสูง กล่าวคือ มีความต้องการโดยเฉลี่ย ๔ คน

แต่

การใช้เกณฑ์ความรู้สึกรักของผู้สัมภาษณ์วัดฐานะทางค่านเศรษฐกิจของผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อนำมาใช้เป็นดัชนีวัดความมั่งคั่งของครัวเรือนของการศึกษาครั้งนี้ ได้มีการสุ่มตัวอย่าง การประเมินราคาเครื่องใช้ในบ้านมา ๕๐ ครัวเรือน เพื่อทดสอบความแม่นยำของเกณฑ์การ ใช้ความรู้สึกรักดังกล่าว พบว่า มีค่า $\chi^2 = ๑๘.๕๖๓$ $p < .๐๐๑$

ตารางที่ ๑๕ จำนวนบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ยต่อภริยาหัวหน้าครัวเรือน อายุ ๑๕-๔๔ ปี
หนึ่งคน จำแนกตามกลุ่มอายุของสตรี และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

กลุ่มอายุ ของ สตรี	ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว			
	ยบกรวม	ยากจน	ปานกลาง และดี	ไม่ทราบ
๑๕-๒๔	๓.๕ (๔๒)	๓.๖ (๔๓)	๓.๒ (๔๑)	* (๔)
๒๕-๒๙	๓.๘ (๑๒๕)	๓.๘ (๕๔)	๔.๐ (๓๒)	* (๑)
๓๐-๓๔	๓.๘ (๑๕๒)	๓.๘ (๖๘)	๓.๘ (๓๒)	๔.๓ (๑๒)
๓๕-๓๙	๔.๔ (๑๓๐)	๔.๖ (๓๕)	๔.๔ (๘๘)	* (๓)
๔๐-๔๔	๔.๔ (๑๕๔)	๔.๐ (๖๓)	๔.๘ (๓๕)	๓.๘ (๕)
รวม	๔.๑ (๖๕๓)	๔.๐ (๓๑๕)	๔.๑ (๓๕๕)	๔.๑ (๒๕)

* ตัวอย่างในประเภทนี้มีน้อยกว่า ๕ ราย

-จำนวนรวมของสตรีที่ศึกษาลดลงจาก ๘๐๒ เป็น ๖๕๓ เพราะศึกษาเฉพาะภริยาหัวหน้าครัวเรือน

เพราะขาดความรู้ในด้านการควบคุมและป้องกันมีไม้จำนวนมาก ประกอบกับ
 ฐานะเศรษฐกิจที่ยากจนทำให้สตรีเหล่านั้นและสามีไม้อาจจะมีการพักผ่อนหย่อนใจวิธี
 อื่น ๆ ยิ่งไปกว่าความสัมพันธ์ทางเพศ ทำให้มีบุตรหลายคน ซึ่งก็ต้องรักและ
 เลี้ยงดู เมื่อถามถึงจำนวนบุตรในอุดมคติจึงแสดงความจำนงว่าอยากมีหลายคน
 ประกอบกับผู้ที่ฐานะเศรษฐกิจต่ำมักจะมีการศึกษาค่ำ จึงอาจจะไม่เข้าใจคำถาม
 ทำให้เป็นที่เข้าใจว่าสตรีที่ฐานะยากจนเหล่านั้นต้องการมีบุตรหลายคน

ข. ขนาดของบ้านจะลักษณะที่อยู่อาศัย ขนาดของบ้านเป็นดัชนีอีกอย่าง
 หนึ่งที่จะใช้วัดฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ให้สัมภาษณ์ได้ ผลของการเก็บข้อมูล
 นี้จะเชื่อถือได้ เพราะในการอบรมเกี่ยวกับแบบสอบถามนั้น ได้มีการชี้แจงและให้
 ความหมายเกี่ยวกับขนาดและลักษณะของบ้าน ฉะนั้นจึงตัดปัญหาความคาดเคลื่อนอัน
 เนื่องมาจากนักสัมภาษณ์ไปไต่บาง แนวความคิดในเรื่องนี้จึงเป็นว่า สตรีที่อาศัยอยู่
 ในบ้านขนาดใหญ่ในสายตาของผู้สัมภาษณ์น่าจะเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าผู้ที่
 อาศัยอยู่ในบ้านขนาดเล็กกว่า ดังนั้น จำนวนบุตรในอุดมคติของผู้ที่อาศัยอยู่ในบ้าน
 ขนาดใหญ่น่าจะมีจำนวนน้อยกว่าของสตรีที่อาศัยอยู่ในบ้านขนาดเล็ก ปรากฏตาม
 ตารางที่ ๑๖ ว่า โดยทั่วไปไม่มีความแตกต่างอย่างสำคัญในเรื่องจำนวนบุตรในอุดม
 คติของสตรีที่อาศัยอยู่ในบ้านขนาดต่างกัน แต่เมื่อแยกพิจารณาตามกลุ่มสตรีที่มีจำนวน
 บุตรมีชีวิตต่างกัน พบว่า สตรีที่มีบุตรตั้งแต่ ๕ คนขึ้นไป ซึ่งอาศัยอยู่ในบ้านขนาด
 เล็ก มีบุตรในอุดมคติน้อยกว่าสตรีในกลุ่มเดียวกันที่อาศัยอยู่ในบ้านขนาดใหญ่ ซึ่งไม่
 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ อาจจะเนื่องมาจากว่าสตรีที่มีบุตรมากแต่อาศัยอยู่ใน
 บ้านขนาดเล็กเหล่านั้นมีความลำบากมาก เนื่องจากความคับแคบของที่อยู่อาศัย
 จำนวนบุตรในอุดมคติจึงน้อยกว่าสตรีที่อาศัยอยู่ในบ้านขนาดใหญ่ ดังจะเห็นได้ว่า
 จำนวนบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ยต่อสตรีที่มีบุตร ๕ - ๖ คน เพิ่มจาก ๔.๑ เป็น ๔.๖
 และ ๕.๒ เมื่อขนาดของบ้านใหญ่ขึ้น หรืออาจจะเนื่องมาจากเหตุผลที่กล่าวแล้วใน
 ตารางก่อนในเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึกที่แท้จริงของสตรีที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ

ตารางที่ ๑๖ จำนวนบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ยต่อภริยาหัวหน้าครัวเรือน อายุ ๑๕-๔๔ ปี
 หนึ่งคน จำแนกตามจำนวนบุตรที่มีชีวิตและขนาด และลักษณะของบ้านที่
 อยู่อาศัย

จำนวนบุตร ที่มีชีวิต	ขนาดและลักษณะของบ้านที่อยู่อาศัย				ไม่มีโอกาสเห็น สภาพบ้าน
	รวม	ขนาดเล็ก	ปานกลาง	ใหญ่	
รวม	๔.๑ (๒๕๒)	๓.๘ (๒๓๑)	๔.๑ (๒๕๕)	๔.๓ (๑๕๓)	๔.๑ (๒๕)
ไม่มี	๒.๘ (๕๘)	๒.๔ (๑๓)	๓.๐ (๒๒)	๓.๒ (๑๑)	* (๒)
๑-๒	๓.๓ (๑๖๘)	๓.๕ (๗๐)	๓.๓ (๒๕)	๓.๐ (๒๕)	๓.๑ (๘)
๓-๔	๔.๒ (๑๘๗)	๔.๒ (๖๐)	๔.๒ (๗๗)	๔.๔ (๕๐)	๔.๔ (๑๐)
๕-๖	๔.๕ (๑๖๕)	๔.๑ (๖๐)	๔.๖ (๖๕)	๕.๒ (๓๕)	๕.๐ (๕)
๗ คนขึ้นไป	๔.๗ (๑๑๐)	๔.๔ (๒๘)	๔.๘ (๕๖)	๕.๐ (๒๒)	* (๔)

* ตัวอย่างในประเภทนี้มีน้อยกว่า ๕ ราย
 -จำนวนรวมขอวสตรีที่ศึกษาลดลงจาก ๘๐๒ เป็น ๖๕๒ เพราะศึกษาเฉพาะ
 ภริยาหัวหน้าครัวเรือน

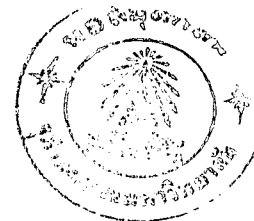
ค. เนื้อหาที่ใช้ในการเกษตรกรรม ตามแนวความคิดทางด้านประชากร คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะมีความต้องการในด้านการศึกษาเจริญขั้นสูง ในครัวเรือน เกษตรกรขนาดของพื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกมีความสำคัญ ดังนั้น จึงอาจใช้เป็น เครื่องวัดฐานะทางเศรษฐกิจได้ว่า คนที่มีพื้นที่ที่ใช้ในการเพาะปลูกมาก ผลผลิตย่อม จะมากกว่า ก่อให้เกิดฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงกว่า ดังนั้น บุคคลที่มีเนื้อหาที่ใช้ในการ เกษตรกรรมมากน่าจะต้องการมีบุตรน้อยคน ผลการศึกษาครั้งนี้ (ตารางที่ ๑๗) แสดง ให้เห็นว่า มีความแตกต่างกันในเรื่องจำนวนบุตรในอุดมคติระหว่างเกษตรกรผู้มีเนื้อหา ที่ใช้ในการเกษตรกรรมน้อยกว่า ๒๐ ไร่ และผู้ที่มีมากกว่า ๒๐ ไร่ขึ้นไป ความแตก ต่างดังกล่าวจะเห็นได้ชัดในกลุ่มสตรีที่มีบุตร ๓ - ๔ คน และ ๕ - ๖ คน ภริยาของ เกษตรกรที่มีเนื้อหาที่ใช้ในการเกษตรกรรมน้อยกว่า ๒๐ ไร่ จะมีบุตรในอุดมคติโดย เฉลี่ย ๔ คน ในขณะที่สตรีผู้ซึ่งสามีทำเกษตรกรรมในพื้นที่มากกว่า ๒๐ ไร่ขึ้นไป มี บุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ย ๕ คน แต่ความแตกต่างระหว่างจำนวนบุตรในอุดมคติที่พบใน การศึกษานี้ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน เพราะเกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกในเนื้อที่ ขนาดเล็กกว่า มีจำนวนบุตรในอุดมคติน้อยกว่าผู้ซึ่งทำการเพาะปลูกในเนื้อที่กว้างขวาง การศึกษาโดยดัชนีนี้สนับสนุนผลการศึกษาในตารางก่อนที่ว่า เกษตรกรที่ยากจนน่าจะมี บุตรในอุดมคติกว่าผู้ประกอบอาชีพเดียวกันแต่ฐานะดีกว่า แต่จำนวนบุตรที่มีอยู่จริงอาจ จะมากกว่าเพราะโอกาสไม่เท่ากัน

ง. จำนวนเนื้อที่ถือครอง เนื่องจากตามสภาพความเป็นจริงในขณะนี้ เกษตรกรในชนบทไทยเป็นผู้ทำนาเช่าเป็นส่วนมาก มีส่วนน้อยที่มีที่ดินเป็นของตนเอง และการที่มีที่ดินในครอบครองเป็นดัชนีที่ใช้วัดฐานะเศรษฐกิจในสังคมไทยมาแต่โบราณ ดังนั้น ทั้งเกษตรกรและมีไร เกษตรกรที่มีที่ดินอยู่ในครอบครองมาก น่าจะเป็นผู้มีฐานะ เศรษฐกิจสูง จึงน่าจะต้องการมีบุตรในอุดมคติน้อยคน จำนวนเนื้อที่ถือครองในการ ศึกษาครั้งนี้ใช้หน่วยวัดเป็นไร่ ในตอนที่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับครัวเรือนเกษตรกรรม

ตารางที่ ๑๗ จำนวนบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ยต่อภริยาหัวหน้าครัวเรือนการเกษตรกร บัญชี
๑๕-๕๕ ปี หนึ่งคน จำแนกตามจำนวนบุตรที่มีอยู่ และเพศที่ใช้ในการเกษตรกรรม

จำนวนบุตรที่มีอยู่	เพศที่ใช้ทำเกษตรกรรม			
	รวม	๑๐ - ๑๕ ไร่	๒๐ ไร่ขึ้นไป	ไม่ทราบ
รวม	๕.๒ (๕๖๐)	๓.๕ (๓๑๑)	๕.๕ (๒๒๘)	๕.๖ (๒๑)
ไม่มี	๓.๐ (๓๕)	๒.๕ (๒๐)	๓.๓ (๑๕)	* (๑)
๑-๒	๓.๓ (๑๓๘)	๓.๓ (๘๓)	๓.๓ (๕๖)	๕.๖ (๕)
๓-๕	๕.๓ (๑๕๖)	๓.๕ (๘๕)	๕.๕ (๖๕)	๕.๑ (๓)
๕-๖	๕.๓ (๑๕๑)	๕.๓ (๓๘)	๕.๑ (๕๓)	๕.๐ (๖)
๗ คนขึ้นไป	๕.๘ (๕๐)	๕.๕ (๕๑)	๕.๐ (๕๓)	* (๒)

* ตัวอย่างในประเภทมีน้อยกว่า ๕ ราย
-จำนวนรวมของสตรีที่ศึกษาลดลงจาก ๕๐๒ เป็น ๕๖๐
เพราะศึกษาเฉพาะภริยาหัวหน้าครัวเรือนที่มีอาชีพเกษตรกรรม

ได้แบ่งเนื้อที่ที่ถือครองตามระดับความมากน้อยและความเหมาะสมของข้อมูลเป็น ๓ ระดับ คือ เกษตรกรผู้ไม่มีเนื้อที่สำหรับประกอบการเกษตรกรรมเป็นของตนเองเลย พวกที่มีเนื้อที่ในครอบครองบ้างแต่ไม่ถึง ๒๐ ไร่ และพวกที่มีเนื้อที่ในครอบครองมากกว่า ๒๐ ไร่ขึ้นไป ในส่วนของผู้ที่ถืออาชีพทางเกษตรกรรม ได้แบ่งลักษณะการถือครองที่ดิน ออกเป็น ๒ ระดับคือ มีและไม่มีที่ดินในครอบครอง ปรากฏตามตารางที่ ๔๘ ว่า ภริยาของหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรรมที่มีได้เนื้อที่ทำการเพาะปลูกเป็นของตนเอง มีจำนวนบุตรในอุดมคติโดยเฉลี่ย ๓.๘ ซึ่งเท่ากับสตรีที่ภายในครัวเรือนมีเนื้อที่ในครอบครอง ๑ - ๑๔ ไร่ แต่จำนวนบุตรในอุดมคติเพิ่มเป็น ๔.๘ เมื่อหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรรมมีเนื้อที่ในครอบครองมากกว่า ๒๐ ไร่ขึ้นไป ความสัมพันธ์ในเรื่องเนื้อที่ถือครองกับจำนวนบุตรในอุดมคติจะปรากฏเด่นชัดในสตรีที่ขณะทำการศึกษามีบุตร ๓ - ๔ และ ๕ - ๖ คน และเมื่อมีการจัดกลุ่มพวกที่ไม่มีและมีน้อยไว้ด้วยกัน ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า มีความสัมพันธ์และเป็นไปในทางเดียวกัน ระหว่างเนื้อที่ถือครองและจำนวนบุตรในอุดมคติ ซึ่งขัดกับแนวความคิดที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจจะมีสาเหตุมาจากการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินจำนวนไม่มากทำให้ได้ผลผลิตต่ำ แม้ว่าจะมีการเช่าพื้นที่เพิ่ม แต่ก็ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น เมื่อผลิตได้น้อยแต่จำนวนบุตรที่มีชีวิตเพิ่มมากขึ้นจึงเกิดการฝืดเคือง มีผลทำให้ภริยาหัวหน้าครัวเรือนที่มีปัญหาดังกล่าว มีบุตรในอุดมคติน้อยลง แต่ในคานาผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ นอกเหนือจากอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งได้แก่อาชีพรับราชการ ค้าขาย ธุรกิจอื่น ๆ และรับจ้าง การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินไม่เพียงพอให้เกิดความแตกต่างในเรื่องการศึกษา อนึ่ง แม้ว่าตัวอย่างการศึกษาในเรื่องนี้จะน้อย แต่ก็ได้สัดส่วนกับจำนวนประชากรที่จำแนกเป็นเกษตรกรและมีใจเกษตรกรในชนบททั่วประเทศ (จากตารางที่ ๔๘)

ตารางที่ ๔๔ จำนวนบุตรในครอบครัวโดยเฉลี่ยต่อภริยาอายุ ๑๕-๕๕ ปี ของหัวหน้าครัวเรือน
 เกษตรกรรมหนึ่งคน จำแนกตามจำนวนบุตรที่มีอยู่ และเนื้ที่ถือครอง

จำนวนบุตร ที่มีอยู่	เนื้ที่ถือครอง				
	รวม	ไม่มี	๑ - ๑๕	๒๐ ขึ้นไป	ไม่ทราบ
รวม	๕.๒ (๕๕๓)	๓.๙ (๑๐๐)	๓.๙ (๒๖๙)	๕.๘ (๑๗๑)	๕.๑ (๑๓๓)
ไม่มี	๓.๐ (๓๕)	๒.๘ (๘)	๓.๐ (๒๐)	๓.๕ (๖)	* (๑)
๑-๒	๓.๙ (๑๓๓)	๓.๖ (๓๑)	๓.๒ (๗๕)	๓.๙ (๒๓)	* (๕)
๓-๔	๕.๓ (๑๕๖)	๕.๐ (๒๑)	๕.๐ (๓๘)	๕.๕ (๕๑)	๕.๒ (๖)
๕-๖	๕.๓ (๑๕๐)	๕.๒ (๒๕)	๕.๓ (๖๕)	๕.๙ (๕๕)	๕.๐ (๖)
๗ คนขึ้นไป	๕.๕ (๘๙)	๕.๓ (๑๖)	๕.๓ (๓๑)	๕.๐ (๕๒)	-

* ตัวอย่างในประเภทนี้มีน้อยกว่า ๕ ราย

-จำนวนรวมของสตรีที่ศึกษาลดลงจาก ๘๐๒ เป็น ๕๕๓ เพราะ
 ศึกษาเฉพาะภริยาหัวหน้าครัวเรือนเกษตรกรรมที่มีเนื้ที่ถือครอง

ตารางที่ ๑๘ จำนวนบุตรในครอบครัวโดยเฉลี่ยต่อสตรีอายุ ๑๕-๔๔ ปี ภริยาหัวหน้าครัวเรือน
ที่มีใช้เกษตรกรรม จำแนกตามจำนวนบุตรที่มีอยู่ และกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

จำนวนบุตร ที่มีชีวิตอยู่	กรรมสิทธิ์ในที่ดิน			
	รวม	ไม่มี	มี	ไม่ทราบ
รวม	๓.๗ (๑๓๘)	๓.๘ (๕๑)	๓.๕ (๗๑)	๓.๐ (๑๔)
ไม่มี	๒.๕ (๑๓)	* (๓)	๓.๐ (๘)	* (๒)
๑-๔	๓.๗ (๗๓)	๓.๕ (๒๘)	๓.๘ (๓๖)	๓.๔ (๕)
๕ คนขึ้นไป	๔.๐ (๕๓)	๔.๕ (๒๐)	๔.๒ (๒๗)	* (๓)

* ตัวอย่างไปประเภทนี้มีน้อยกว่า ๕ ราย

-จำนวนรวมของสตรีที่ศึกษาลดลงจาก ๘๐๒ เป็น ๑๓๘ เพราะศึกษาเฉพาะภริยาหัวหน้าครัวเรือนผู้มีได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

จึงอาจสรุปจากดัชนีวัดความมั่งคั่งของครัวเรือน อันได้แก่เกณฑ์ความรู้สึกของ
นักสัมภาษณ์เกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนที่ห้สัมภาษณ์ ขนาดความใหญ่เล็ก
ของบ้านที่อยู่อาศัยว่า จำนวนบุตรในอุ้มคตโดยเฉลี่ยต่อสตรีหนึ่งคน ซึ่งค้อยกว่าใน
เชิงเศรษฐกิจน้อยกว่าสตรีที่มีฐานะเศรษฐกิจดีกว่า

๒. อาชีพของสามี

ได้เป็นที่ยอมรับกันในประเทศต่าง ๆ ว่า จำนวนบุตรของครอบครัวที่มีอาชีพ
ต่างกันนั้น แตกต่างกัน อาชีพเกษตรกรรมมีหน้าที่เป็นผู้ผลิต ฉะนั้นการมีสมาชิกของ
ครอบครัวจำนวนมากเท่าใดก็เท่ากับเพิ่มจำนวนผู้ผลิตมากขึ้นเท่านั้น เนื่องจากร้อยละ
๘๐ ของประชากรไทยมีอาชีพทางเกษตรกรรม และอัตราการเกิดของประชากรก็สูงถึง
๓๘.๐ - ๔๓.๖ ต่อพัน ดังนั้นจึงน่าที่จะเป็นไปได้ว่า คนที่มีอาชีพทางเกษตรกรรมนา
จะมีจำนวนบุตรในอุ้มคตมากกว่าผู้ที่มีอาชีพอื่น ๆ การศึกษาจากข้อมูลในชนบททั่ว
ประเทศครั้งนี้ พบผลเช่นเดียวกับการศึกษาในเขตชนบทที่โพธาราม (ดูตารางที่ ๒๐)
ว่า การที่สามีมีอาชีพต่างกันไม่มีผลต่อจำนวนบุตรในอุ้มคตของภรรยา แม้เมื่อแยก
พิจารณาตามจำนวนบุตรที่มีอยู่จริง และตามกลุ่มอายุของสตรี คาดว่าสาเหตุคงเนื่อง
มาจากในเขตชนบทที่ห่างไกลแม่จะมีความแตกต่างกันในเรื่องของอาชีพ แต่ไม่มีความ
แตกต่างในเรื่องระดับของอาชีพเหล่านั้นที่จัดเป็นกลุ่มข้าราชการ ครู เสมียน และ
พ่อค้า ซึ่งควรจะเป็นผู้ที่สถานภาพสูงทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ความจริงที่ได้จาก
ประสบการณ์ พบว่า บุคคลในกลุ่มอาชีพนี้ไม่มีความแตกต่างจากกลุ่มอาชีพอื่นทั้งในด้าน
ความคิดเห็น ความเป็นอยู่และฐานะทางเศรษฐกิจ

ตารางที่ 4๓ จำนวนบุตรในอุคมคตโดยเฉลี่ยต่อสตรีอายุ ๑๕ - ๔๔ ปี
หนึ่งคน จำแนกตามจำนวนบุตรที่มีอยู่ และอาชีพของสามี

จำนวนบุตร ที่มีอยู่	อาชีพของสามี				
	ขุดกรวม	ประมง อาชีพอื่น และว่างงาน	เกษตรกรรม และกรรมกร	ข้าราชการ ครู เสมียน และพ่อค้า	ไม่ทราบ
ขุดกรวม	๔.๐ (๘๐๒)	๓.๔ (๓๐)	๔.๐ (๖๖๘)	๓.๘ (๘๓)	๓.๘ (๒๑)
ไม่มีบุตร	๓.๓ (๗๗)	๒.๖ (๕)	๓.๓ (๕๘)	* (๔)	๔.๐ (๘)
๑ - ๒	๓.๓ (๒๓๒)	๓.๑ (๑๒)	๓.๓ (๑๔๗)	๓.๐ (๒๒)	๓.๕ (๑๑)
๓ - ๔	๔.๒ (๒๐๗)	๔.๒ (๕)	๔.๓ (๑๘๗)	๓.๗ (๑๘)	--
๕ - ๖	๔.๖ (๑๗๒)	* (๓)	๔.๕ (๑๔๔)	๔.๗ (๒๔)	* (๑)
๗ คนขึ้นไป	๔.๗ (๑๑๗)	* (๓)	๔.๗ (๘๔)	๔.๖ (๑๔)	--
ไม่ทราบ	* (๑)	--	* (๑)	-	-

* ตัวอย่างในประเภทนี้ไม่น้อยกว่า ๕ ราย

$$\chi^2 = ๕๑.๖ \quad p < ๐.๐๕$$